

Procesul de individualizare lingvistică la tânăra generație din regiunea Cernăuți

Felicia VRÂNCEANU

Individualizarea lingvistică reprezintă un proces complex și diversificat prin care, în urma interacțiunii dintre mediul sociolingvistic și individ, se formează o atitudine conștientă referitoare la rolul mediului lingvistic în viața ființei umane. În cazul persoanelor ce aparțin unor minorități etnice, într-o primă etapă, individul se identifică prin intermediul limbii materne. Ulterior, odată cu lărgirea orizontului cunoașterii și a nevoilor de integrare într-o colectivitate, identitatea lingvistică se realizează și prin intermediul limbii oficiale (cadru juridic al oricărui stat, limba de comunicare dintre cetățeni), precum și prin intermediul limbilor străine cu care vorbitorul intră în contact într-un mod mai mult sau mai puțin sistematic. Fiecare din aceste componente contribuie la realizarea unui tablou complex, ale cărui detalii provoacă încă discuții aprinse.

Problema identității rămâne una de bază în sociolingvistică, iar soluționarea este dificilă și din cauză că nu se discută cu transparența cuvenită. Alegând ca obiect de studiu persoane cu vârsta cuprinsă între 20 și 35 de ani, am considerat că vom depăși această piedică a „nesincerității”, știut fiind faptul că tinerii sunt mai puțin afectați de prejudecăți. În plus, persoanele intervievate au trecut printr-o serie de experiențe care au pus la încercare integritatea etnică și identitatea lingvistică: au studiat în școli românești, dar au învățat un anumit număr de ani și limba rusă; au abandonat studiul limbii ruse (evident, nu în mod benevol) din cauza modificărilor produse în statutul limbii ucrainene după destrămarea URSS; s-au îndepărtat de „tradițiile familiei românești (în contextul accentuării diferitelor „mode”)). Tinerii, indiferent de apartenența la grupul majoritar sau la un grup minoritar, sunt preocupați de găsirea unui loc în societate. Cu atât mai mult, este important de urmărit în ce măsură, în acest proces de identificare socială, tânărul vorbitor de limbă română își păstrează/își fortifică/își pierde identitatea lingvistică.

Alegerea persoanelor intervievate părea inițial un proces foarte simplu: tinerii sunt, de obicei foarte deschiși spre dialog liber. A existat însă un factor care a îngreunat acest demers; persoana care a relizat interviurile provine din afara spațiului geografic cercetat, prin urmare au existat situații de refuz sau de furnizare a unor informații „neadevărate”. Pentru aceasta a fost necesară o perioadă de acomodare, nu numai pentru ca interlocutorii să ia cunoștință cu tematica discuțiilor, ci pentru a se realiza apropierea necesară furnizării de informații cât mai apropiate de realitate. Pe de altă parte, tinerii reprezintă o categorie total lipsită de omogenitate, de aceea în selectarea persoanelor intervievate a fost necesară stabilirea unor criterii care să ajute la identificarea unor categorii cât mai precise de vorbitori, care să prezinte aceleași caracteristici în privința comportamentului lingvistic: locul în care s-a născut și condițiile/mediul în care își desfășoară activitatea, apartenența socioculturală (pentru a facilita identificarea atitudinii persoanei intervievate față de “normă”), apartenența la un anumit grup de vârstă

(atitudinea față de modul în care vorbesc alte generații/față de comportamentul lingvistic al altor persoane).

Studierea comportamentului lingvistic al persoanelor din acest segment de vârstă permite identificarea factorilor care acționează asupra identității lingvistice. Este un lucru bine cunoscut că identitatea nu este ceva stabil, însă factorii care acționează – în mod pozitiv sau în mod negativ – asupra ei pot varia de la un spațiu geografic și politic la altul, de la generație la alta etc. Practica lingvistică (comunicațională) joacă un rol important în construirea conștiinței lingvistice a fiecăruia, însă factorii implicați în acest proces de identificare sunt multipli și cu acțiune variantă de la un individ la altul. Prezentăm în continuare modul în care acești factori se reflectă în procesul de identificare prin limbă la tânăra generație din regiunea Cernăuți.

1. Diversificarea domeniilor de comunicare și transformare a comportamentului discursiv

Comportamentul lingvistic reprezintă un factor prin care individul își găsește locul în societate, contribuind astfel la construirea/accentuarea identității lingvistice. Tinerii sunt mereu în situația de a-și diversifica domeniile de comunicare și, implicit, să-și transforme comportamentul discursiv:

a) parcurgerea diferitelor etape în procesul de învățământ presupune uneori deplasarea în alte localități și contactul cu vorbitori nativi de altă limbă (ucraineană, rusă în cazul tinerilor din regiunea Cernăuți);

b) încadrarea într-un anumit domeniu de activitate înseamnă de cele mai multe ori trecerea la un alt „regim de comunicare”, predominant în limba ucraineană sau în limba rusă; doar cei care rămân în mediul natal au ocazia să alterneze limba română cu celelalte două limbi, dar cu o foarte clară repartizare a funcțiilor limbii: limba română în relațiile amicale, „neprofesionale”, iar limba ucraineană sau rusă în relațiile strict profesionale, care presupun și folosirea unui vocabular de specialitate la care accesul este posibil doar în urma unei specializări care, de obicei, se face în limba ucraineană;

c) stabilirea unor noi relații de prietenie/amicale/de rudenie; apartenența la un anumit mediu lingvistic nu constituie, de obicei, un criteriu de selectare a prietenilor sau a rudelor.

2. Contactul direct/intermediat cu spațiul natal

Pentru a caracteriza comportamentul lingvistic al persoanelor investigate este necesară raportarea la spațiul natal, dar și la alte medii la care au acces: alte medii românofone din Ucraina, din Republica Moldova sau din România, medii ucrainofone sau rusofone.

Ce care pleacă din satul natal (pentru studii sau datorită profesiei) întâmpină o serie de dificultăți:

a) pentru a se integra într-o nouă colectivitate, trebuie să vorbească limba de stat; această integrare presupune o serie de modificări ale comportamentului lingvistic;

b) revenirea în spațiul natal (pentru o anumită perioadă sau permanent) poate crea o stare de conflict lingvistic: conflict între două limbi (în cazul întâmpinării unor dificultăți de reintegrare lingvistică în mediul românofon), conflict între două „norme” ale aceleiași limbi: cei care pleacă pentru o perioadă mai îndelungată în România (de cele mai multe ori la studii) își modifică într-o anumită măsură comportamentul lingvistic.

Analizând comportamentul diferitelor grupe de vorbitori în situații de conflict lingvistic se observă identificarea următoarelor categorii:

1) persoane care manifestă indiferență (în sens pozitiv) față de situația conflictuală;

A: Pentru tine a fost mai greu să pleci. Acolo, deși nu era o problemă să pleci, era departe de casă. Vorbeai de prieteni. Ei sunt români sau și ucraineni.

B: Da. Am și prieteni mulți ăă ucraineni. La mini la școală. Dar ăă ei spun că (rîde) ei tot ar vra ca să știi limba română. Cî ăă tot îi o limbă tari frumoasă. Cum ăă cî + după cîntecu' ista di la radio cari ăă ...

A: Ce-i la modă acum.

B: ... Ozon „Dragostea din tei”. Ei spun cî tot îi o limbă tari frumoasă.

A: Da. Mai ales cînd îi cîntată.

B: Da. (râde)

A: În ce limbă urmărești emisiunile radio și TV? În ucraineană sau în română?

B: Mai mult în ucraineană. Dar ăă „Surprize” cînd sî uită părinții, moșul, bunica ăă

(Intervine C din camera vecină care inițiază un schimb de replici cu B)

A: Deci acasă mai mult în română.

B: Doar mi-i mai greu în ucraineană.

[urmează un schimb de replici – netranscris – în care sunt implicați A, B, C și D]

A: Dar unde vorbești tu româna? Unde vorbești ucraineană? Și unde vorbești rusa?

B: Româna ăă acasă, în sat.

A: În sat întotdeauna?

B: Întotdeauna. Da. Și ăă cum ăă româna tot o grăiesc în ăă la școală, la Institut ăă cum ăă noi suntem grupă franceză + și ăă ni-o adunat. Cari-nvață franceza, noi sîntem toț români. Di-acea cî noi în sat învățăm toț franceza mai mult dicât engleza și sîntem în grupă ăă sîntem șasi români și ăă patru ucraineni. Și noi întri noi mai mult ro ăă românești. Cî nu ăă nu + grăim ucrainești. Tot acolo răspund în ucraineană, învăț în ucraineană. Cu ceilalț prieteni în ucraineană. În rusi + cari la mini vorbesc în rusi eu înapoi în rusi.

A: Cu cine? Ai așa specializări, să zicem: acasă vorbesc românește, acolo vorbesc rusește, dincolo ucrainește?

B: Deci aici ăă în Cernăuți + + dar și în sat, cînd mă-ntâlnesc cu un strein sau ăă + + rusește ăă măi ăă + la magazin, vânzători sunt cari ăă veniț + +

A: Deci în sat la magazine, pe stradă. Și în oraș bineînțeles că mai mult ăă

B: Da.

A: Dar, dacă e să alegi, ce alegi: rusește sau ucrainește?

B: ăă + + rusește ăă măi ăă

A: De ce?

B: Mi se pare mai ușor. Măcar că nu am învățat-o la școală.

A: N-ai învățat deloc, deloc?

B: Nu.

A: Dar ucraineană, din ce clasă ai învățat?

B: Din clasa a ăă doua.

A: Tot ai învățat ceva.

B: În clasa întâia rusa, dar puțin.

A: Deci un an de rusă și restul ucraineană.

B: Deci eu ăă în o mii nou sutii nouzeci am ăă + mers la școală șă ăă dar rusa am auzit așa măi la televizor, măi ăă și mai ușor mi-i să mă exprim.

2) persoane care manifestă apatie în situația de conflict lingvistic (se observă tendința de a nu sesiza starea conflictuală);

A: Ucraineana nu o știi prea bine ca să poți să mergi la alte specialități?

B: Nu că n-o știem ăă o știem da' ăă findăi ăă mă gâdeam că ăă românci întri ucraineni totuși ăă îi măi greu di vorbit. Și pot să râdi ăă un cuvânt ceva nu ăă chiar așa.

A: Cunoști astfel de situații? Colegi de-ai tăi din școlii de exemplu care sunt la ucraineană? La orice altă facultati în limba ucraineană.

B: Di la mini + sincer vă zic ăă nu-i nici una.

3) persoane care valorifică simultan resursele lingvistice ale sistemelor aflate în conflict lingvistic;

B: Ăă spun că ăă sunt din raionul Herța + regiunea Cernăuți, satul B. + ăă Sunt româncă, mă socot româncă ăă că ăă tatul meu este român + mama e ucraineană. Am terminat școala română ăă toate obiectele le-am învățat românește + + dar în familie vorbesc ucraineană + +

A: Totdeauna ucraineană?

B: Nu ăă cu tătutul românește ăă dar așa dacă suntem toți + vorbim mai mult în partea mamei. Mama s-o-nvățat românește ăă cu vecinii, în sat vorbește românește + așa mai mult ne-am învățat de mici că ăă + + ăă dacă mama vorbea așa, tata să stăruia așa să ăă îi ăă

A: Da + + Ea nu știa deloc româna când a venit?

B: Nu. Deloc nu știe.

A: De unde-a venit ea?

B: Ea-i din Moldova, dar din sat ucrainean. Părinții ei îs ucraineni la dânsa și ăă chiar naționalitatea ăă

B: Șă fiecari, noi întri noi ăă șă tăt suntem di-o samă șă nu egzistă cineva să fii cât mai sus, ori c-aceia. Și: tot di-aceia nu-nțelegiem Și totuși nu-i + nu-i aceie. Da' nu, nu s-o-ntâmpat așa ceva să spui că ăă moldovan, c-aceie, c-amuș îi aceia. Di ci? Di ci? Dacă ai limba ta?! Știi limba?! Poți vorbi cu ăă un coleg ucrainean, grăiești cu dânsii la școală?! Asta nu ăă nu-nsamnă nimic ăă când grăiești cu dânsii, ei nu-nțeleg nimic. Eu du multi ori am prioritet față di-nvățător. Acela ăă când cineva întreabă cineva ăă eu grăiesc pi românești ș-acela-mi spuni șă ăă suntem în familie.

4) persoane care folosesc de cele mai multe ori limba română, iar în situații de „interferență lingvistică” aleg limba rusă.

A: Ucraineanî n-ai învățat deloc? Ucraineana o vorbești?

B: O cunosc. O vorbesc, da' stâlcit. Corect nu ăă di undi pot s-o vorbesc. Rusa da, rusa o vorbesc bini.

A: Rusa ai învățat-o la școală?

B: Rusa-i inostranîi iazîk (limbă străină). Nouî tătî documentația în limba ucraineanî.

A: Și cum mergi treaba?

B: Plătesc + și-mi faci. Când îi ăă avem di scris cum ar fi a fiecărui copil + am plătit și mi-o ăă făcut corect cum trebuy în limba ucraineană, da' așe nu ăă. Copii știu. Copii nu știu limba rusă.

În interviurile realizate am observat faptul că uneori interlocutorul nu se încadrează în mod conștient într-o categorie precisă de vorbitori. În astfel de situații procesul de individualizare prin limbă este îngreunat de intervenția factorilor din jur care acționează uneori în mod haotic. Individul poate afirma că aparține unui anumit grup, însă nu își poate explica motivul pentru care se autoidentifică în acest fel:

A: De unde ești?

B: Ăă spun că ăă sunt din raionul Herța + regiunea Cernăuți + ăă. Sunt româncă, mă socot româncă ăă că ăă tatul meu este român + mama e ucraineancî. Am terminat școala română ăă toate obiectele le-am învățat românește + + dar în familie vorbesc ucrainește + +

A: Totdeauna ucrainește?

B: Nu ăă cu tăticul românește ăă dar așa dacâ suntem toți + vorbim mai mult în partea mamei. Mama s-o-nvățat românește ăă cu vecinii, în sat vorbește românește + așa mai mult ne-am învățat de mici că ăă + + ăă dacâ mama vorbea așa, tata să stăruia așa să ăă îi ăă

În astfel de situații se află de cele mai multe ori tinerii care provin din familii mixte. Utilizarea în familie a cel puțin două limbi poate genera dificultăți în procesul de identificare prin limbă.

*

* *

În vederea identificării particularităților procesului de individualizare prin limbă la tinerii cu vârsta cuprinsă între 20 și 35 de ani, am realizat o serie de interviuri care ne permit să constatăm următoarele:

I. În conturarea poziției lingvistice în societate tinerii acordă uneori o mai mare atenție modului în care persoana lor este văzută de către cei din jur. Cu alte cuvinte este mai puțin important dacă eu mă regăsesc în sistemul propriu de valori, însă este esențial ca eu să mă regăsesc în sistemul de valori al celor care mă înconjoară.

B: A, la facultate. În curs erau + + + + patru băieți, patru-cinci băieți în curs erau + șasi grupi la facultati + + fete ăă mai multișoari erau, vreo zăci fete, opt-zăci fete erau.

A: Și vorbești între voi românește sau nu + nu prea vă-ntâlneți.

B: Poati taman atunci era periodul cân ăă periodul când trecem de la ăă limba moldovenească la rusă.

A: Crezi că esti-o vârstă aș când se face trecerea, când ăă tinerii sunt înclinați să vorbească ...

B: Poati ăă pi la-nceput din primul curs poati moldovenii mii sî țineu mai aparti ăă orașul mai aparti, ucrainenii ăă cari cred că-s viniți în oraș pentru că ăă ăștia de-aici din oraș mai mult îs ruși (râde) + vorbesc adică-n rusă. Și pi urmă, după cunoștințe, cursurii mai mari ăă ...

A: Deci există tendința asta la-nceput de izolare + de ceilalți, asta din cauză că nu cunoșteați limba. (...) Dacă ar fi fost aici în Cernăuți, să zicem, posibilitatea să înveți matematica în română ai fi învățat sau ai fi ales totuși varianta ucraineană.

B: + + + Probabil totuși varianta ucraineană.

A: De ce?

B: Mai ăă poati mai repedi ăă puteam găsi de lucru. Poati mi-era + mai ușor dacă învățam în ucraineană.

Așadar, această atenție maximă acordată reacției celor din jur constituie un factor ce provoacă izolarea individului vorbitor de limbă română. Situația relatată mai sus nu are însă un caracter dominant. În interviurile înregistrate, interlocutorii au manifestat și altă atitudine. La întrebarea „Ați fost vreodată atenți la reacția celor din jur în momentul în care purtați o convorbire în limba română?” am primit și răspunsuri categorice de tipul:

A: Pe tine nu te-a interesat niciodată reacția celor din jur la ăă în momentul în care tu vorbești în română cu cineva.

B: Nu. Nu m-a interesat acest lucru niciodată.

Un alt interlocutor a manifestat chiar o atitudine ironică:

A: Nu ți s-a întâmplat niciodată să fii atent la reacția celor din jur în momentul în care tu vorbești românește? Știind că ești în oraș + vorbești românește și observi că cineva se uită prea atent la tine.

B: Dacă se uită atent înseamnă că înțelege limba (râde). Eu cred că și în oraș + mulți știu româna + ...

Atitudinea interlocutorilor din această ultimă categorie față de cei care nu vor să vorbească în limba română în societate este uneori extrem de dură:

A: Ce crezi despre cei care refuză să vorbească în limba română, pentru că se tem să nu fie arătați cu degetul și să li se spună ăă sau “Uite și moldovenii ăștia” sau “Uite și românii ăștia”.

B: Eu + știți ci vreau să spun de persoanele acestea? Îs oameni care nu prea au intelect. Pentru că limba română îi o limbă ca orișicare limbă, ca și engleza, germana, italiana. Și cum trebuiesc cunoscute limbili + + astelanti așa și limba română. Pur și simplu + îs oameni fără intelect cari nu-și dau sama + adică li s-o pus

ăă în ăă di gând așa + ia eu vreau să fiu cineva sau ăă să fiu ceva sau să fiu la modă și vorbesc numai în limba asta. Cunoșc mai mulți limbi inclusiv și limba română ăă și-i ceva ăă + +

A: Ceva util, ceva cari nu strică ăă în viață.

B: Da.

Motivația, aparent paradoxală (dar reală) că „moda” poate constitui o componentă a procesului de identificare lingvistică se regăsește și în alte interviuri:

A: Ce crezi despre cei care să zicem că + în ro (k) acasă, în familie vorbesc românește, dar în momentul în care vin în Cernăuți, schimbă total limba în care vorbesc? Vorbesc în rusă de obicei.

B: De ce omul ascunde că este român și cunoaște limba română? + + Să spun drept, eu niciodată nu m-am ascuns () sau în troleu când merg cu o colegă ceva vorbesc. Chiar a fost cazul când ăă o cunosc pe colegă, și vorbesc în română și-mi răspunde în rusă și eu oricum vorbesc ăă sau îi spun „Ce, ai uitat de unde ai venit?”. Pe aici sînt multe + eu știu ăă pentru că acuma tineretul spune cî-i la modă + să vorbească în rusă sau în ucraineană.

A: Deci este doar faptul acesta că tinerii vor să fie la modă? Nu este cumva o jenă, o ăă + incomoditate?

B: Nu știu, fiecare ăă fiecare cum socoate el. Nu știu. Fiecare are un ăă știu eu ăă un principiu după care se ia. ()

A: Și + + cu prietenii.

B: Cu prietenii îi v-am spus. D-egzemplu + + în sat, când plec, majoritatea fetelor îi vorbesc în limba română, dar am unele fete care îi fac studiile pe la Kiev, pe la îi pe la Livov. Și chiar ăă sînt îi cum să spun + ele locuiesc acolo.

A: Dar ele sînt din sat. Tot românece, da?

B: Sînt din sat, dar locuiesc acolo îi și vorbesc în limba rusă, ucraineană ca să fie ceva mai la modă. (rîde) Ca să mă exprim așa. Mai la modă sau mai + + “kruto”. (rîde) Da.

II. În ceea ce privește valoarea socială și valoarea individuală, distribuția limbilor este evidentă:

a) o mai mare valoare socială o are limba ucraineană (utilizată în administrație, în armată); se cuvine însă a preciza că, în comunicarea interetnică, tinerii utilizează în mod predominant limba rusă și nu limba ucraineană, fapt care era caracterizat într-o discuție cu o persoană de etnie ucraineană¹ ca fiind o caracteristică a „moldovenilor”;

A: Acum totuși îi învață ucraineană în școală destul de bine. Au destul de multe ore, au manuale și învață măcar cât de cât școală să se descurce să vorbească. Și dacă la serviciu ai ocazia să vorbești românește, vorbești? Sau ai deja obișnuința de a vorbi în ucraineană?

B: Cu cini-s ucraineni în ucraineană. Chiar sînt băieți cari ăă tot din raion cari tot știu limba română și totuna grăiesc în rusă cu dînșii.

¹ Este vorba despre o persoană de sex feminin (aprox. 50 de ani), al cărei soț este, după cum ne-a declarat într-o discuție particulară „român”. Observațiile interlocutoarei porneau de la o situație concretă în care fusese implicat ginerele, originar din raionul Noua Suliță, „moldovean” de etnie.

b) limbii române i se acordă o mai mare valoare individuală (fiind cu preponderență utilizată în familie, cu prietenii, la biserică).

De foarte multe ori, în mediul plurilingv apar situații conflictuale care solicită implicarea activă a vorbitorilor care pot rezolva situațiile de conflict. În interviurile realizate am descoperit câteva situații interesante pe care le prezentăm în continuare.

1. În satul Bălcăuți din raionul Noua Suliță, preotul, vorbitor de limbă ucraineană, a fost înlocuit cu un preot, vorbitor de limbă română, la cererea enoriașilor, doritori să participe în mod activ la serviciul divin.

A: În sat ce biserică este? Românească, bănuiesc.

B: Românească.

A: Întotdeauna slujba este în limba română?

B: Da. A fost acuma + ăă + nu chiar totdeauna. S-a schimbat acuma ăă + ăă șapți ani în urmă. A venit un preot tânăr. Lumea a cerut din sat, pentru că ăă în ucraineană nu cunosc toți ucraineana.

A: Și înainte era ucrainean?

B: Da, era un preot mai în vârstă, adică din Ianivka, din satul vecin + și-i sat ucrainean și de-aceea și era și el ucrainean + + româna n-o cunoștea și ăă + apoi

A: Deci slujbele erau în ucraineană pînă acum șapte ani? În ultimul timp în română.

B: Da. Acuma-n română, pentru că lumea a scris cerere aici la Cernăuți, la + episcop sau nu știu ăă cum se mai numește ș-au cerut preot român, pentru că nu cunosc.

2. La aproximativ jumătate dintre persoanele intervievate am observat plăcerea, chiar entuziasmul de a vorbi în limba română.

A: De ce nu ai ales să urmezi studiile într-o altă limbă?

B: Eu mi-am ales ăă

A: De ce tocmai limba română?

B: Limba română + pentru că mi-am făcut studiile în limba română și m-am gândit c-atunci ar sîmi fi greu să fac î studiile în limba ucraineană + + asta ar fi un motiv pentru care ăă pi urmă și ăă așa o fost sî fi + + nu știu + așa mi-o venit di la sini. Nu știu cum sî spun. Di la sini-așa. Mi-o plăcut limba română + mi-o plăcut. Mă gîndeam cî sînt așa mari oameni de geniu: Eminescu, Creangă, Caragioli ...

A: De ce să nu fiu și eu tot pe-acolo, pi-unde va.

B: Da. Și-n liceu am avut o profesoarî foarte plăcută + limba și literatura + doamna Elena + Gologan. Ea era foarti ăă bună. Și noi la dînsa ascultam mereu ăă ni povestea dispri toți ăă ni plăc mai în scurt sî ăă învățăm cu dînsa. + + Eu ăă ea făcea din lecția noastră ceva ăă nu știu cum sî vă spun î ceva + ceva frumos. + + Original ăă ceva așa. Ni î ni dischidea cum s-ar spuni + ăă gustul cătri lumi, cătri literatura română.

A: Ce înseamnă pentru tine să vorbești în română? ...

B: ... În română + în română este totul. Este și a cînta și a vorbi și a gîndi + + fără + fără margini.

3. Se remarcă la tinerii din satele cu populație preponderent românească un relativ târziu contact cu limba ucraineană. În școală au învățat o perioadă în limba rusă, apoi aceasta a fost înlocuită cu limba ucraineană. Problema a fost lipsa cadrelor didactice care să predea limba ucraineană. Așa se face că, timp de câțiva ani, practic nu s-a învățat nici limba ucraineană, nici limba rusă. În astfel de situații, unii dintre interlocutori au declarat că au crescut în mediu monolingv, având față de limba ucraineană aceeași atitudine pe care o au față de limbile străine.

A: ... Când ai conștientizat faptul că limba maternă este alta decât limba oficială, decât limba de stat. Bănuiesc că a fost un moment totuși când ți-ai pus întrebarea: „Oare de ce eu vorbesc altfel decât ceilalți copii cu care mă joc sau ceilalți colegi?”

B: Nu ăă n-a fost așa o întrebare până când eu am venit la universitate. Adică dacă în sat ăă în sat vorbesc tot româna, copiii cu care mă jucam + vorbeau româna, așa că ăă

A: N-ai avut contact cu limba ucraineană.

B: Am avut, dar în școală și era așa ca un obiect cari ăă cari cum ar fi chiar franceza, rusa ...

A: Ca o limbă străină.

B: Ca o limbă străină. Atunci nu-mi închipuiam că într-un sat ucrainean vecin ăă ci îi limbă de stat.

A: În ce condiții foloseai ucraineana? Numai la școală?

B: Numai la școală.

A: Numai la școală. N-aveai prieteni cu care te jucai și care să vorbească ucraineana?

B: Nu.

III. O deosebită atenție se impune a acorda unei alte componente a identității: *identitatea regională*. În cadrul regiunii administrative Cernăuți se pot identifica unele *microregiuni*. Două dintre ele sunt Bucovina istorică și Basarabia istorică (evident, interesează doar zonele situate pe teritoriul Ucrainei). Apartenența la una sau la alta dintre aceste două zone poate influența procesul de formare a identității lingvistice. Punând întrebarea „Nu ai avut probleme în relațiile cu ceilalți copii din cauză că tu vorbeai o altă limbă?” am primit răspunsul „Nu. Eu sunt român, moldovenii pot să aibă probleme dacă vorbesc pe stradă. Limba lor este mai urâtă.²”. Am intervievat și o persoană din această ultimă categorie (a „moldovenilor”) și am constatat că în afara satului interlocutorul meu nu folosea niciodată româna. Acasă comunicarea se realiza preponderent în limba română, dar cu aceleași persoane (părinți, frate, prieteni) se vorbea în limba rusă dacă se schimba cadrul spațial (este vorba îndeosebi despre oraș). Chiar și la biroul unde lucra, persoana respectivă vorbea în limba rusă cu cei care i se adresau în limba română, deși în încăpere nu erau persoane care să nu cunoască această limbă. De asemenea, persoana în cauză ne-a declarat că nu este necesar ca educația copiilor săi să se facă în limba română și că nu vede nici un viitor pentru limba română

² Este vorba despre un tânăr din orașul Cernăuți, care vorbește româna doar cu bunica. După ce s-au mutat în oraș, părinții au considerat că educația copilului trebuie să se desfășoare în limba rusă.

în Ucraina.

A: ... Care este limba ta maternă?

B: N-am să spun moldovenească, spun limba română îi maternă, dar + oricum eu + amu mai ăă mai bini mă simt dacî vorbesc în rusî, chiar și în ucraineană. Chiar și prietena-i ăă, cu prietena vorbesc în ucraineană. Chiar și prieteni, dacî sînt aici la Cernăuți, sîntem în oraș, atunci toș ni stăruim în ăă rusă.

A: în ucraineană

B: Nu, în rusă ăă în rusă, ucraineană cum ăă

A: Și de ce? Ai observat cumva cam cînd a început lucrul ăsta. Pentru că bănuiesc că în sat la școală cît ai fost ăă romînește sau + moldovenește cum spui.

B: În sat + da ăă sînt ăă romînește.

A: Vorbeai și în ucraineană sau în rusă în sat?

B: Nu, amu' ne-am m-am ăă mi-i mai ușor să spu în rusă, decît sî ăă + ăă

A: Cineva îmi mai spunea că în ultimul timp a observat lucrul ăsta la prietenii, că sunt tentați să vorbească mai mult în rusă și în ucraineană decît în română. Mi-a spus că este așa ăă o regulă generală care se-aplică. Pentru că ăă pentru că.

B: Se poati, că aici în oraș vorbesc în ucraineană, în rusă.

A: Da, se creează o obișnuință. Deja încep să gîndească probabil în rusă sau în ucraineană. Și acasă, cu părinții, în ce limbă vorbești cînd te duci.

B: În română. Dacă sînt aici în oraș vorbesc rusă. Cu frații, cu părinții pe-acasă.

(...)

A: Acum totuși îi învață ucraineana în școală destul de bine. Au destul de multe ore, au manuale și învață măcar cît de cît măcar să se descurce să vorbească. Și dacă la serviciu ai ocazia să vorbești romînește, vorbești? Sau ai deja obișnuința de a vorbi în ucraineană?

B: Cu cini-s ucrainenii în ucraineană. Chiar sînt băieți cari ăă tot din raion cari tot știu limba română și totuna grăiesc în rusă cu dînșii.

A: Și copiii în ce limbă ai vrea să-i educi sau crezi că-i necesar ca ei să știu româna?

B: + + + + Eu nu socot că-i necesar, dar vom vedea care va fi jumătate (rîde).

În acest context se poate afirma că distincția „limbă română/limbă moldovenească” capătă o nouă dimensiune, reprezentînd un factor negativ ce conduce la o falsă valorizare a comunității din care provine vorbitorul și, în consecință, o falsă valorizare a limbii materne.

În cadrul *microregiunii basarabene* (nordul Basarabiei istorice) putem identifica o serie de *sub-micro-regiuni*. Este cazul unui sat românesc înconjurat de localități rurale în care populația este preponderent ucraineană.

A: Ce sate sunt în jur? Spuneai că este un sat ucrainean. Numai unul sau mai multe?

B: Nu, nu. Esti ăă Ianiivka + ucrainean și mai esti încă + + ăă Podvirna, ucrainean esti + ăă

A: Și-s situate în vecinătate satului.

B: Da, împrejur chiar, împrejur. Român mai este Nesvoia și mai sus de Nesvoia e Stălinești. Și-ncolo mai vin și-așa spre raionul Noua Suliță, dar înconjurați sîntem între sate ucrainene. Și de-acolo începe raionul Hotin și de-aia sunt numai ăă

A: Și ce relații sunt între locuitorii satelor ucrainesti și românești.

B: Nu ăă așa în fiecare zi, dar mai ales când e ziua de comerț, duminica ăă adica la piață (k) la târg, cum sî zăci „la târg”, cî nu-i piață, piața-i mare acolo. Atunci relații buni, până nu iau la ...

A: Până consumă ceva alcool.

B: Da, alcohol. Așa și la hramul satului + tot așa + apăi se strâng univa la cinci-șase sate, hora-i (). Dar așa, în rest ăă se căsătoresc cu + ăă dar nu ăă nu chiar din toate satele. Sînt sate apropiate care + nici nu se căsătoresc între ăă ai noștri și ai lor.

A: Mai există așa ăă niște idei preconcepute?

B: Nu știu de ce, dar ăă nu s-au însurat ăă români ăă chair știu că-n ultimii douăzeci-triizăci di ani nu s-o ăă

A: Nu se plac.

B: Nu se plac.

A: Și dacă se-ntîmplă totuși să apară totuși o familie nouă, o familie mixtă nouă ăă unde se stabilesc ei. În sat românesc sau

B: În sat la noi.

A: Sau asta depinde dacă este soțul sau soția ...

B: Știți de ce? Nu, nu depinde de soț, dar + ăă + eu știu cum ăă să nu răsune aceasta ca o laudă, dar în sat la noi + ăă puțin sunt mai civilizați decât în celelate sate. Pentru că sunt sate ucrainesti și sunt așa ăă cum + ăă esti, eu știu, un obicei altfel, mai ăă chiar și după construirea caselor chiar. Sunt niște case mici, așa ăă și n-au ăă n-au gusturi. Nici la case, nici la haine. Și de-aceea și de-aceea mai mult + așa la noi.

A: Există tendința de a se muta familia totuși în satul românesc.

B: Da, de a se moderniza, pentru că acuma la noi tineretul + ăă eu știu este mai + dezvoltat decât acela. Pentru că acela tare ăă + un exemplu + la discotecă vine din satul vecin o fată într-o + eu știu, încălțăminte albastră ca cerul, fusta verde și bluza roșie.

A: Curcubeul.

B: Da și curcubeul și aia + ceva încă niști ăă eu știu + niște ciorapi negri. Așa ăă așa că oricum se deosebește foarte mult și la dînșii se socoate că asta-i normal. Așa e normal. Și care + care bărbat dacă se căsătorește cu o fată de-acolo ar vrea să trăiască acolo în mediul cela decât + la noi, în mediul nostru.

A: Deci chiar și soții ucraineni se mută în satul românesc.

B: Da. Ceea ce este foarte rar. La noi + ăă mai adesea poate să fie soția din sat ucrainean decât soțul, pentru că la noi fetele nu ăă nu prea merg acolo. Da' băiatul, dacă o cere, atunci ăă și vede că aici este + mai mare, eu știu + diferență ...

După cum se poate observa din fragmentul reprodus mai sus, există o oarecare reticență a interlocutoarei mele față de stabilirea relațiilor de prietenie cu tineri din

satele învecinate (cu populație majoritar ucraineană). Diferențierea „mediul acela / mediul nostru” se bazează pe ideea de „modernitate”, care, în opinia vorbitoarei ar plasa satele în zone diferite ca nivel de civilizație. O astfel de idee se poate constitui într-un factor care, deși contribuie la formarea și păstrarea identității lingvistice, influențează în mod negativ integrarea grupurilor minoritare în societate.

Practica lingvistică (comunicațională) joacă un rol important în construirea identității fiecăruia. Identitatea nu este o realitate stabilă, construită și menținută fără modificări; sub influența diferiților factori apar modificări, atât în sens pozitiv, cât și în sens negativ. Acești factori acționează în mod direct asupra unuia dintre componentele de bază ale identității – conștiința lingvistică. Indiferent că manifestă indiferență, apatie sau interes față de valorificarea simultană a codurilor lingvistice utilizate în comunicare, persoanele intervievate au demonstrat o conștientă înțelegere a rolului fiecărei limbi în relațiile cu membrii comunității din care fac parte.

Processus d'individuation linguistique chez la jeune génération de la région de Tchernovtsy

L'individuation linguistique représente un processus complexe et diversifié à travers lequel, à la suite de l'interaction entre le milieu sociolinguistique et l'individu, se crée une attitude consciente à propos du rôle du milieu linguistique dans la vie de l'être humaine. Il est bien connu que l'identité n'est pas quelque chose de stable, mais les facteurs qui agissent, positivement ou négativement, peuvent varier d'un espace géographique et politique à un autre, d'une génération à l'autre (par exemple, la diversification des domaines de communication et de transformation du comportement discursif, le contact direct/intermédiaire avec l'espace natal). La pratique linguistique (communicative) joue un rôle important dans la formation de la conscience linguistique de chaque personne, mais les facteurs impliqués dans ce processus d'identification sont multiples et d'une action différente d'un individu à l'autre.

*Universitatea Națională „Iuri Fedkovici”, Cernăuți
Ucraina*